

ПСИХОЛОГІЯ

УДК 159.954:27-144.892

ОБРАЗ БОГА В УЯВІ ЛЮДИНИ: ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Мар'яна Єсип

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, Україна,
e-mail: janka_ko@yahoo.com*

Проаналізовано комунікативний, диспозиційний, когнітивний та емоційно-мотиваційний аспекти образу Бога. З'ясовано, що в комунікативному аспекті образ Господа розглядають як результат взаємодії особи з навколишніми людьми, особливо з тими, хто відігравав вагомий роль у попередньому досвіді індивіда; у диспозиційному – як здатність особи приписувати Богові певні якості, завдяки яким Його сприймають як джерело любові, справедливості або як такого, хто карає за гріхи та перешкоджає досягненню бажаної мети; у когнітивному – як результат пізнавальних психічних процесів (пам'яті та уяви); в емоційно-мотиваційному – як сукупність переживань щодо Господа, де головну роль відводять почуттю любові та страху.

Ключові слова: образ Бога, комунікативний, диспозиційний, когнітивний, емоційно-мотиваційний аспекти.

АКТУАЛЬНІСТЬ. Починаючи з ХХ ст., у психології помітно зріс інтерес до того, як людина уявляє Бога. Вчені головно акцентували на дослідженні механізмів формування образу Бога, його вікової динаміки, а також чинників, які впливають на приписування Йому певних якостей із боку людини [2; 10; 14]. Однак, незважаючи на столітню історію вивчення цієї проблеми, цілісне вивчення психологічних аспектів образу Бога не знайшло достатнього висвітлення у психологічній літературі. Аналіз такого питання ускладнюється тим, що саме поняття “образ Бога” у психології досі не є усталеним. Одні вчені ототожнюють його з “ідеєю Бога”, “уявленням Бога” чи “сприйняттям Бога” [2; 5; 8; 9]; інші під цим розуміють “концепцію Бога” [3]. На наш погляд, застосування різного термінологічного апарату вказує на те, що психологи прагнуть наголосити на різних аспектах (комунікативному, диспозиційному, когнітивному та емоційно-мотиваційному) одного й того ж феномену – образу Бога.

Мета статті – проаналізувати психологічні аспекти образу Бога у співвідношенні з такими поняттями, як концепція Бога, ідея Бога, уявлення Бога та сприйняття Бога.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ПУБЛІКАЦІЙ ТА ГОЛОВНИЙ МАТЕРІАЛ. У дослідженнях, які присвячені психологічному аналізу образу Бога, головну увагу звертають на вивчення механізмів його формування, зокрема на роль міжособистісних взаємин у цьому процесі [7]. Л. Кіркпатрік встановив, що афіліація, яка повинна забезпечити почуття спільноти або соціальної інтеграції, пов'язана з формуванням образу Господа як любові [7]. Якщо особи надають перевагу взаєминам, які ґрунтуються на прагненні забезпечити достаток навколишнім, у них

переважає образ Бога як батька; якщо співробітництву задля досягнення конкретної мети – образ Господа як колеги; якщо ж вони очікують отримати допомогу від інших, у них формується образ всесильного Бога [7].

Розглядаючи образ Бога в ракурсі міжособистісних взаємин, П. Хіл та Т. Хол звертають увагу на теорію символічної взаємодії та теорію близьких взаємин [7]. Теорію символічної взаємодії розвивав Г. Мід, а пізніше Дж. Х'юріт, стверджуючи, що патерни взаємодії, яких навчається особа, дають їй змогу за допомогою символів та мови передбачати, як інші будуть реагувати на її поведінку [6]. Припускають, що патерн людини має можливість після завершення взаємодії сформулювати “карту” стосовно того, як інші будуть реагувати у подібній ситуації [6]. Ця “карта” не лише сприяє соціальній взаємодії, але й допомагає визначити Я-образ індивіда завдяки уявленню, як навколишні його сприймають. Стосовно релігійної особи, то її Я-образ залежить від образу Господа і впливає на взаємодію з навколишніми [7]. У теорії символічної взаємодії стверджують, що образ Бога є динамічним та мінливим і опосередковується символами та мовою. Прагнучи пояснити образ Господа згідно з цією теорією, дослідники П. Хіл та Т. Хол наводять такий приклад [7]. Якщо індивід перебуває в стані економічної кризи, в нього буде переважати очікування отримати допомогу від інших, що є різновидом міжособистісної взаємодії. Людина буде вважати, що їй необхідно допомагати, в результаті чого створиться образ Бога як помічника. При цьому зазначають, що на образ Господа впливає попередній досвід людини та особливості її взаємодії у минулому, що буде підкріплювати або, навпаки, суперечити цьому образу [7].

Аналізуючи образ Бога, П. Хіл та Т. Хол звертаються також до теорії близьких взаємин, яка своїми коріннями сягає поглядів Дж. Боулбі [1; 7]. Дж. Боулбі вважав, що дитина від початку взаємодії із дорослими розвиває когнітивну репрезентацію себе та інших [1]. Дослідження його колег М. Ейнсворта, М. Блехара, Е. Вотерса та С. Вола показали можливість виділення таких патернів прихильності: безпечного, уникнення та амбівалентності. Безпечний патерн характеризується тим, що опікун є джерелом почуття безпеки при дослідженні середовища, неспокій може виникати або взагалі не виникати в період сепарації. При патерні уникнення контакти між дитиною та опікуном є мінімізовані, індивід не відчуває неспокій за відсутності останнього і не прагне відновити зв'язок із ним. Що стосується патерну амбівалентності, то дитина максимізує потребу в контактах з опікуном, переживає великий неспокій за його відсутності, а прагнення поновити взаємини сповнене одночасно і злістю, і потребою в близькості [7].

На основі сказаного вище П. Хіл та Т. Хол припускають, що особливості соціалізації індивіда впливають на відповідний образ Бога [7]. Для особи з патерном уникнення характерним є прагнення компенсувати такий вид прихильності, створюючи образ Господа як друга, коханця або матері; з амбівалентним – образ Бога, який є послідовним та вартим довіри; із безпечним – образ Господа як творця або судді [7].

Отже, розглянутий вище підхід до образу Бога підкреслює комунікативний аспект цього феномену. В ньому акцент роблять на взаємозв'язку образу Бога з особливостями міжособистісної взаємодії.

У психологічній літературі “образ Бога” часто розуміють як сприйняття Бога, зокрема сприйняття сукупності якостей, якими наділяє людина свого Творця [5; 10]. Поєднання цих якостей визначає сутність конкретного образу Господа. У дослідженні

А. Грінвея, Л. Майлна та В. Кларка виділено три образи Бога: Бог, який присутній у житті людини; Бог, який турбується; Бог, який має негативні характеристики [5]. Припускають, що Бог, який присутній у житті індивіда, визначає взаємини в сім'ї, прийняття різноманітних рішень. Особа, якій притаманний такий образ Бога, прагне служити Йому, потребує постійно відчувати підтримку з Його боку. Господа, який турбується, сприймають як такого, хто любить та прощає людину, відповідає на її молитву, викликає почуття безпеки та впевненості, надає допомогу у важких ситуаціях. На відміну від описаних вище, Бог, який має негативні риси, не виявляє турботливості про людину та бажання покращити її життя [5].

Подібне розуміння образу Бога як сукупності якостей, виділених на основі векторів “Виховання/покарання” та “Таємничий/антропоморфічний”, запропонували Д. Даутрі, С. Кук, М. Кункел, Д. Мешел [10]. На думку цих дослідників, існує образ Бога, який мстить (забирає життя, несправедливий, карає, ненавидить зло); який виконує певну соціальну роль (члена сім'ї, судді, вчителя, чоловіка або жінки); який контролює (створює закони та вказує шлях); який є всемогутнім (досконалий, всесильний, могутній, вічний); який надихає (неймовірний, захопливий, зачаровує); який є великодушним (прощає, безкорисний, доброзичливий) [10].

Особливе місце серед якостей, якими наділяє людина свого Творця, відводять сприйняттю Його як причини всіх явищ та подій. Приписування індивідом причин усього, що відбувається у його житті, Богові окреслюють поняттям “атрибуція стосовно Бога” [12; 14]. Розглянемо цей феномен детальніше, зосередившись на факторах, які сприяють атрибуції стосовно Господа, та її різновидах.

Р. Горзух, В. Гунсбергер, Р. Гуд та Б. Спілка виділяють ситуаційні та особистісні фактори атрибуції стосовно Бога [14]. Ситуаційні поділяють на контекстуальні фактори та ті, які характеризують певну подію. Контекстуальні фактори вказують на те, що перебування особи в середовищі релігійних осіб, релігійна активність (наприклад, молитва, покаєння) сприяють більшій схильності приписувати причини того, що відбулось в її житті, Господові.

На атрибуцію стосовно Бога також впливає характеристика певної події, а саме: наскільки вона є важливою для людини, чи є запланованою або випадковою, негативною або позитивною, спрямованою на соціальну, політичну, економічну або медичну сфери, на саму людину або когось із навколишнього середовища. Вартий уваги той факт, що особи приписують причину певної події Господові, якщо вона є позитивною [8]. Якщо ж вона є негативною, то вважають, що Бог дає сили для її подолання. Також стверджують, що атрибуція стосовно Бога існує тоді, коли в людини виникають проблеми із власним здоров'ям, набагато рідше – коли хтось інший має проблеми в політичній або економічній сферах [14].

До особистісних факторів, які впливають на приписування причин певних подій або явищ Богові, належить фактор релігійної соціалізації та лінгвістичний фактор [14]. Р. Горзух, В. Гунсбергер, Р. Гуд та Б. Спілка припускають, що атрибуція стосовно Господа існує тоді, коли індивідові в сім'ї прищеплюють консервативні християнські цінності. Пізніше така людина для пояснення власної поведінки користується спеці-альною “релігійною мовою” (наприклад, кажучи, що все відбувається з волі Бога) [14].

П. Мелері, С. Мелері та Р. Горзух, ґрунтуючись на теоретичних поглядах Б. Вейнера, провели дослідження, спрямоване на виявлення різноманітних видів

атрибуції стосовно Бога [11]. Згідно з припущеннями Б. Вейнера, будь-яку атрибуцію можна покласифікувати залежно від локусу, який вказує на те, чи причина певного явища є внутрішньою або зовнішньою; підконтрольності, залежно від якої причину певної події можна або не можна проконтролювати; та стійкості, яка вказує на те, чи причина події не змінюється залежно від часу та ситуації [15].

Хоча Б. Вейнер розглядає локус, підконтрольність та стійкість як такі, що існують у біполярному континуумі (наприклад, локус як континуум, що вміщує зовнішню та внутрішню причину), виникають труднощі з аналізом атрибуції стосовно Бога [11]. Наприклад, досліджуючи локус, Господа розглядають як зовнішню причину, однак відмінну від тої, яка спричинена діяльністю навколишніх людей. Відтак П. Мелері, С. Мелері та Р. Горзук, змінивши модель Б. Вейнера, запропонували тривекторний варіант локусу: перший локус міститься у собі, другий – у Богові, третій – у зовнішньому середовищі або інших людях [11]. Подібний крок здійснили стосовно підконтрольності (контроль здійснюється самою людиною, Господом або зовнішнім середовищем та іншими людьми). Оскільки стійкість у дослідженні П. Мелері, С. Мелері та Р. Горзук розглядають як тимчасову та ситуаційну, цей фактор вивчали у біполярному континуумі.

Емпіричне дослідження П. Мелері, С. Мелері та Р. Горзуха показало, що існують чотири різновиди атрибуції стосовно Бога, виділених за допомогою факторного аналізу, а саме: “Божа Воля/Діяльність Бога”, “Діяльність людини/Відповідь Бога”, “Діяльність навколишніх/Відповідь Бога” та “Успіх” [11]. Перший різновид цієї атрибуції – “Божа Воля/Діяльність Бога” – передбачає, що причиною всіх подій та явищ, які відбуваються у житті людини, є лише Бог і Він має можливість контролювати та впливати на їхній перебіг. При цьому сам індивід або навколишні жодним чином не впливають на ситуацію. Особа, якій притаманний такий різновид атрибуції, вважає, що Бог має бажання щось зробити стосовно неї, наприклад послати їй певне випробування або показати позитивний бік труднощів і т. ін. [11].

Відносно другого різновиду атрибуції щодо Господа – “Діяльність людини/Відповідь Бога” – зазначається, що причиною всіх явищ є одночасно людина і Бог, які разом здійснюють контроль за перебігом різноманітних подій [11]. Згідно з третім різновидом, а саме: “Діяльність навколишніх/Відповідь Бога”, причиною подій, особливо негативних, є несправедні вчинки навколишніх людей, за що Господь їх відповідно карає. Наприклад, індивід вважає, що Бог змушує страждати інших осіб за гріхи їхніх батьків [11].

На відміну від попередніх, останній різновид атрибуції стосовно Бога, названий “Успіх”, не передбачає втручання ні індивіда, ні Бога, ні навколишніх осіб на перебіг певних подій. Причиною явища вважають успішний збіг обставин, який не можна проконтролювати. На думку П. Мелері, С. Мелері та Р. Горзуха, на найбільшу увагу заслуговують перші три різновиди атрибуції стосовно Господа, оскільки саме в них вагому роль відводять Богові як причині всіх подій та явищ, які відбуваються у житті людини [11].

Отже, розуміння образу Бога як сукупності якостей, якими особа наділяє свого Творця, підкреслює диспозиційний аспект в аналізі цього феномену. Найчастіше в образі Господа наголошують на Його діяльності стосовно людини (Він впливає на життя індивіда, контролює перебіг різноманітних подій). Також важливими для

людини якими виступають здатність Бога одночасно любити та карати людину за її вчинки, Його турботливість, всемогутність та великодушність.

У літературних джерелах часто можна знайти ототожнення понять “образ Бога” та “концепція Бога” [10]. Психологи Д. Даутрі, С. Кук, М. Кункел, Д. Мешел вважають, що обидва поняття пов’язані з “усвідомленістю Бога” [10, с. 193]. На думку дослідників, індивід “відчуває”, що Господь є учасником його життя [10]. На основі цього в людини формуються знання про Бога, які, концептуалізуючись, створюють образ, або концепцію Господа.

Існує й інша думка, а саме: що образ Бога не можна зводити до концепції Бога, оскільки остання відображає результат когнітивних процесів [3]. Р. Фостер зазначає, що концепція Господа є “схемою, яку використовує індивід для організації різноманітності почуттів, образів, визначень і репрезентацій Бога” [3, с. 94]. Схему дослідник розуміє як “когнітивну структуру, яка своїми коріннями сягає у минулий досвід, що організовує та спрямовує когнітивні процеси [індивіда]” [3, с. 95]. Відтак можемо припустити, що концепцію Господа розуміє Р. Фостер як результат процесу пам’яті, яка впливає на інші пізнавальні психічні процеси.

Подальший аналіз концепції Бога змусив Р. Фостера виділити в ній внутрішню, або сутнісну, схему Бога і ту, яка формується під впливом зовнішніх обставин і яку можна змінювати [3]. Хоча дослідник надалі не розкриває суті цих двох схем Господа, ми припускаємо, що перша, внутрішня, схема характеризується сталістю і формується на основі власних переконань особи. На відміну від неї, зовнішній схемі Бога притаманна мінливість, яка визначається конкретними соціальними умовами.

Незважаючи на те, що Р. Фостер концепцію Господа визначав суто як когнітивну структуру, вчений згодом суперечить такому твердженню [3]. Це можна простежити, аналізуючи дослідження, проведеного Р. Фостером, яке полягало в аналізі оповідей респондентів про їхню уявну зустріч із Богом. Оповідання оцінювали експерти за певним переліком запитань, а саме: чи індивід обговорював свої проблеми з Богом, чи індивід шукав, щоби Бог ним керував, чи виявлена безумовна любов до Бога, чи відчуває індивід любов та спокій при зустрічі з Богом, чи порівнює людина себе з Богом, а також якого віку та статі були дійові особи [3]. Як видно із цього опису, значну увагу при дослідженні концепції Господа Р. Фостер все-таки приділяв емоційним аспектам, зокрема любові та спокою.

Поглядів стосовно нетотожності понять “образ Бога” та “концепція Бога” дотримувалась А.-М. Різуто, аналізуючи концепцію Господа в ракурсі теорії об’єктних відносин [13]. Погляди дослідниці ґрунтуються на ідеях З. Фрейда, який говорив про проекцію Бога на основі батьківських образів. Припускалось, що в період едіпового комплексу індивід переживає провину та страх перед батьком. Дитина вважає, що може бути покараною дорослим, і для того, щоби подолати свій неспокій, вона ідеалізує свого батька. Вважаючи його всесильним та всемогутнім, вона прирівнює батька до Бога і в такий спосіб створює Його проекцію у своїй уяві [4].

Розвиваючи погляди З. Фрейда у своїй теорії об’єктних відносин, А.-М. Різуто стверджує, що досвід індивіда включає три сфери: відчуття свого тіла та себе, усвідомлення існування інших як об’єктів, а також усвідомлення взаємин між собою та об’єктами [13]. Міжособистісне функціонування опосередковується когнітивною репрезентацією інших людей, емоціями, переважно страхом, та розмірковуванням

стосовно взаємин з іншими особами. Це все об'єднується у репрезентаційний світ, який надалі впливатиме на соціальну взаємодію [13]. Дослідниця зазначає, що Бог є ілюзією: на основі неможливості задоволення прямо певної потреби людина створює концепцію Господа, яка є репрезентацію батьківських образів [13]. Цей образ володіє здатністю постійно змінюватись та оновлюватись завдяки новому досвіду, який надходить у внутрішню репрезентативну систему, а також характеризується зовнішньою зумовленістю через вплив на нього з боку сім'ї та різноманітних релігійних інститутів.

Аналіз суті образу Бога показав, що цей образ часто ототожнюють з ідеєю та уявленням Бога [2; 5; 9; 10]. З. Хлевінські, використовуючи термін “ідея Бога”, припускає, що це поняття відображає, як індивід уявляє, яким є Бог; сукупність певних якостей, які притаманні Йому; погляди стосовно того, чи Господь впливає на його життєдіяльність, і в який спосіб Він це робить. Згодом цей образ може змінюватись завдяки пізнавальним психічним процесам (хоча З. Хлевінські не зазначає, завдяки яким саме), а також емоційному досвіду, який пов'язаний із проживанням у конкретній спільноті, зокрема сім'ї [2].

Про “уявлення Бога” говорив Ю. Круль, вважаючи, що Його образ існує в уяві людини і не має жодного подібного аналога в свідомості [9]. Вчений відзначає роль творчої діяльності індивіда у формуванні поняття Господа, оскільки воно є результатом того, чого людина ніколи не бачила, однак змогла уявити [9].

Отже, психологічне трактування образу Бога з позиції концепції Бога приводить науковців або до когнітивного (Д. Даутрі, С. Кук, М. Кункел, Д. Мешел, Р. Фостер) або емоційно-мотиваційного аспекту (З. Фройд, А.-М. Різутто) цього феномену. Образ Бога охоплює пізнавальні процеси пам'яті та уяви, які тісно переплітаються з особистісними переживаннями стосовно Господа.

ВИСНОВКИ. Психологічний аналіз образу Бога вказує на те, що головну увагу вчені зосереджують на комунікативному, диспозиційному, когнітивному та емоційно-мотиваційному аспектах цього образу. В комунікативному аспекті зазначають, що образ Бога формується в результаті взаємодії особи з навколишніми, особливо з тими, хто відігравав вагомий роль у попередньому досвіді індивіда.

Здатність особи приписувати Богові певні якості вказує на диспозиційний аспект образу Господа. Особа характеризує Бога, вказуючи як на позитивні, так і на негативні Його якості. Наприклад, з одного боку, Господа сприймають як джерело любові, турботи, досконалості, великодушності, з іншого, – такого, хто є несправедливим, карає за гріхи, перешкоджає досягненню бажаної мети.

Аналіз образу Бога у співвідношенні з поняттями “концепція Бога”, “ідея Бога” та “уявлення Бога” дають змогу виокремити в цьому психологічному феномені когнітивний аспект. Тут головну роль відводять таким пізнавальним процесам, як пам'яті та уяві в процесі створення образу Господа. Особа, використовуючи матеріал, набутий у досвіді, доповнює його за допомогою уяви тими якостями, які раніше не існували у свідомості індивіда, і на основі цього створює образ Бога.

Приписування Господові певних якостей стає можливим завдяки емоціям, які людина переживає стосовно Нього, а також незадоволеним потребам. Тому поряд із комунікативними, диспозиційними та когнітивними аспектами виділяють емоційно-мотиваційний, де провідну роль відіграють переживання любові, сорому та провини стосовно Бога.

З наведеного вище аналізу випливає, що образ Господа має чотири головні виміри: комунікативний, диспозиційний, когнітивний та емоційно-мотиваційний. При подальшому дослідженні цієї проблеми більшу увагу доцільно звернути на вивчення вольового аспекту образу Бога, який дасть змогу виявити залежність між локалізацією контролю та особливостями образу Господа.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Bowlby J.* Attachment // Attachment and loss. New York: Basic Books, 1969.
2. *Chlewiński Z.* Psychologiczne uwarunkowania idei Boga // Encyklopedia katolicka. T. 2. Lublin: TN KUL, 1985. S. 930–995.
3. *Foster R., Babcock R.* God as a Man Versus God as a Woman: Perceiving God as a Function of the Gender of God and the Gender of the Participant // The international Journal for the Psychology of Religion. 2001. Vol. 11. N 2. P. 93–104.
4. *Freud S.* Totem i tabu. Warszawa: Wydawnictwo RW, 1997.
5. *Greenway P., Milne L., Clarke V.* Personality variables, self-esteem and depression and an individual's perception of God // Mental Health, Religion and Culture. 2003. Vol. 6. N 1. P. 45–58.
6. *Hewritt J.* Self and society. Boston: Allyn & Bacon, 1976. 298 p.
7. *Hill P., Hall T.* Relational Schemas in Processing One's Image of God and Self // Journal for Psychology and Christianity. 2002. Vol. 21. N 4. P. 365–373.
8. *Johnson S. & Spilka B.* Religion and the breast cancer patient: The roles of clergy and faith // Journal of Religion and Health. 1991. Vol. 30. P. 21–33.
9. *Król J.* Wpływ posiadanego obrazu Boga na pojęcie Boga u dzieci // Wybrane zagadnienia z psychologii pastoralnej / Red. Z. Chlewiński. Lublin: RW KUL, 1982. S. 181–223.
10. *Kunkel M. A., Cook S., Meshel D. S., Daughtry D. Hauenstein A.* God images: A concept map // Journal for the Scientific Study of Religion. 1999. Vol. 38. P. 193–202.
11. *Mallery P., Mallery S. & Gorsuch R.* A preliminary Taxonomy of Attributions to God // The international Journal for the Psychology of Religion. 2000. Vol. 10. N 3. P. 135–156.
12. *Miner M. H., McKnight J.* Religious Attributions: Situational Factors and Effects on Coping // Journal for the Scientific Study of Religion. 1999. Vol. 38. N 2. P. 274–286.
13. *Rizzuto A.-M.* The Birth of the Living God: Z psychoanalytic Study. Chicago: University of Chicago Press, 1979. P. 29–84.
14. *Spilka B., Hood Jr., Hunsberger B., Gorsuch R.* The psychology of Religion: An empirical approach. Trird Edition. New York, London: The Guilford Press, 2003.
15. *Weiner B.* An Attributional analysis of motivation and emotion. New York: Springer-Verlag, 1986.

IMAGE OF GOD: PSYCHOLOGICAL ASPECTS**Mariana Iesyp**

*Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska str., 1, Lviv, 79000, Ukraine,
e-mail: janka_ko@yahoo.com*

Communicative, dispositional, cognitive and emotional-motivational aspects of image of God are analysed. It is revealed that image of God is considered as a result of person's interaction with others especial with those, who play an important role in person's life (communicative aspect); as people's ability to ascribe some features to God, when Lord is perceived as source of love, justice or the one, who is punishing person or preventing from achieving a goal (dispositional aspect); as a result of cognitive mental processes, memory and imagination (cognitive aspect); as complex of experiences towards God, especial love and fear (emotional-motivational aspect).

Key words: image of God, communicative, dispositional, cognitive, emotional-motivational aspects.

**ОБРАЗ БОГА В ВООБРАЖЕНИИ ЧЕЛОВЕКА:
ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ****Марьяна Есип**

*Львовский национальный университет им. Ивана Франко,
ул. Университетская 1, г. Львов, 79000, Украина,
e-mail: janka_ko@yahoo.com*

Проанализированы коммуникативный, диспозиционный, когнитивный и эмоционально-мотивационный аспекты образа Бога. Установлено, что при коммуникативном аспекте образ Бога рассматривается как результат взаимодействия личности с окружающими людьми, особенно с теми, кто играл значительную роль в предыдущем опыте индивида; в диспозиционном – как способность личности приписывать Богу определенные качества, благодаря которым Господь воспринимается как источник любви, справедливости или как тот, кто наказывает за грехи и препятствует достижению желаемой цели; в когнитивном – как результат познавательных психических процессов (памяти и воображения); в эмоционально-мотивационном – как совокупность переживаний относительно Бога, где основная роль отводится чувству любви и страха.

Ключевые слова: образ Бога, коммуникативный, диспозиционный, когнитивный, эмоционально-мотивационный аспекты.

Стаття надійшла до редколегії 23.03.2009

Прийнята до друку 14.04.2009